

Розділ II. Суспільство як соціальна система

Семінарське заняття № 2

Тема: Соціальна структура суспільства.

Мета заняття: охарактеризувати суспільство як соціальну систему; розкрити сутність понять «соціальна структура суспільства», «соціальна стратифікація», «соціальна мобільність»; визначити основні чинники, які лежать в основі формування соціальних груп, соціальних класів та прошарків; розглянути і проаналізувати особливості соціальної структури та стратифікації сучасного українського суспільства.

План

1. Поняття та основні елементи соціальної структури суспільства.
2. Соціальна стратифікація та причини соціальної нерівності.
3. Соціальна мобільність: форми та канали.
4. Соціологічний аналіз сучасного українського суспільства.

Ключові поняття: соціальна структура, страта, клас, верства, соціальна стратифікація, соціальна мобільність, канали соціальної мобільності, соціальний статус, аскриптивний статус, соціальна роль, статусно-рольовий набір, еліта, маргінали, андерклас.

Теми рефератів:

1. Особливості соціальної мобільності в Україні.
2. Підходи до структурування сучасного українського суспільства.
3. Специфіка формування еліти в Україні.
4. Студентство як соціально-професійна група.
5. Рівень престижності моєї майбутньої професії та перспективи.
6. Маргінальні групи в Україні: джерела формування та місце в соціальній структурі суспільства.
7. Аналіз основних каналів соціальної мобільності в сучасному цивілізованому світі.

Література

Базова: 1; 2; 3; 5, с. 81-124; 9, с. 62-93; 10, с. 116-153.

Допоміжна: 1; 2; 8, с. 92-111; 9; 10, с. 84-106; 11; 12, с. 139-182.

Запитання та завдання для активізації пізнавальної діяльності студентів:

1. Визначити й охарактеризувати сутність поняття «соціальна структура суспільства».

1. Охарактеризувати основні елементи соціальної структури суспільства.
2. Визначити власний статусно-рольовий набір.
3. Які можна виділити критерії диференціації населення?
4. Розкрити сутність теорії соціальної стратифікації.
5. Охарактеризувати основні маргінальні групи в сучасній Україні. Що їх породило? Які ймовірні тенденції їх розвитку?
6. Визначити основні суттєві риси феномену «середнього класу» та його соціальні функції.
7. Які особливості еволюції соціально-класової структури властиві українському суспільству на рубежі ХХ – ХХІ ст.
8. Розкрити сутність процесу соціальної мобільності.
9. Які фактори впливають на сучасні процеси структуризації українського суспільства?
10. До якої страти суспільства Ви можете віднести себе і членів Вашої родини. Обґрунтуйте свою відповідь.
11. Проаналізувати джерела формування нижчого класу та декласованих елементів в нинішній Україні. Під впливом яких причин відбулися ці процеси, чи продовжуються вони і нині?

Методичні рекомендації

При відповіді на перше питання, необхідно показати, що суспільство це соціальна система, розкрити зміст поняття «соціальна структура суспільства», визначити та охарактеризувати основні елементи соціальної структури. Потрібно звернути увагу на те, що залежно від критеріїв, що лежать в основі структурування суспільства, виділяють різноманітні види соціальної структури: соціально-класова, соціально-демографічна, соціально-територіальна, соціально-професійна та ін.

Розкриваючи друге питання, необхідно пояснити чому нерівність є закономірною ознакою соціальної системи, чому одні групи в суспільстві багатші і могутніші, аніж інші; слід розкрити сутність соціальної стратифікації і причини існування різних типів стратифікаційних систем; потрібно зупинитись на різновидах стратифікації (закрита і відкрита), навести приклади.

При аналізі третього питання, потрібно розкрити сутність теорії соціальної мобільності, яку розробив П. Сорокін в 1927 р., пояснити, що це процес, який відбувається в будь-якому цивілізованому суспільстві і відображає ступінь відкритості суспільства; необхідно звернути увагу на основні форми соціальної мобільності (горизонтальну і вертикальну),

проаналізувати їх особливості та навести приклади. Важливо визначити та охарактеризувати основні канали соціальної мобільності, що характерні для сучасного українського суспільства.

Розглядаючи четверте питання, слід розглянути різноманітні підходи до структурування сучасного українського суспільства, проаналізувати процеси соціальних переміщень та їхні рушійні сили; з'ясувати, які канали соціальної мобільності є найбільш інтенсивними в сучасному суспільстві; визначити та проаналізувати джерела формування маргінальних груп в нинішній Україні, з'ясувати, під впливом яких чинників відбувся цей процес. У висновку необхідно оцінити найближчі перспективи соціальної структури сучасного українського суспільства.

Семінарське заняття № 3

Тема: Соціальна взаємодія та соціальні відносини. Соціальний контроль.

Мета заняття: охарактеризувати особливості соціальної взаємодії на макро- та мікрорівнях; проаналізувати основні наукові теорії соціальної взаємодії; розглянути поняття та механізм формування соціальних відносин; з'ясувати основні елементи соціального контролю та визначити їх роль у регуляції соціальної системи.

План

1. Особливості соціальної взаємодії на макро- та мікрорівнях.
2. Місце соціальних норм та санкцій у соціальній взаємодії. Девіантна поведінка, її види та причини.
3. Соціальні відносини: поняття, види та механізм формування.
4. Основні елементи соціального контролю та їх роль у регуляції соціальної системи.

Ключові поняття: соціальна взаємодія, інтеракція, соціальний контроль, соціальні норми, соціальні санкції, соціальні відносини, соціальні зміни, соціальні процеси, девіантна поведінка, делінквентна поведінка.

Теми рефератів:

1. Соціальна взаємодія як інтегруючий фактор утворення малих соціальних груп.
2. Теорія соціальної взаємодії Дж. Міда.
3. Проблеми соціальної взаємодії в концепції М. Вебера.
4. Теорія соціальної взаємодії в працях П. Сорокіна.
5. Девіація як тип соціальної поведінки.
6. Сутність і форми соціального контролю.

7. Соціальні регулятори діяльності та проблеми девіантної поведінки.
8. Нові тенденції взаємодії людини і суспільства у сучасних умовах.

Література

Базова: 1; 2; 3; 7, с. 117-134; 10, с. 153-187.

Допоміжна: 1; 4, с. 279 – 286; 12, с. 200-224; 244 – 257; 13.

Запитання та завдання для активізації пізнавальної діяльності студентів:

1. У чому полягає сутність теорії соціальної дії М. Вебера?
 1. Розкрити сутність соціальної взаємодії.
 2. Які існують форми соціальної взаємодії?
 3. Назвати найбільш відомі наукові теорії соціальної взаємодії та визначити їх сутність.
 4. Проаналізувати механізм формування соціальних відносин.
6. Розкрити і порівняти зміст понять «соціальний зв'язок», «соціальний контакт», «соціальні відносини».
7. Які існують види соціальних відносин? Проаналізувати їх основні особливості.
8. Визначити основні елементи соціального контролю та зробити їх порівняльний аналіз.
9. Охарактеризувати девіацію як соціальне явище та навести класифікацію девіантної поведінки.
10. Чим відрізняються норми права від норм моралі?
11. Що спільного та відмінного між поняттями «соціальні зміни», «соціальний розвиток», «соціальний прогрес»?
12. Чому проблеми інновацій набули популярності в другій половині ХХ ст.?
12. Що таке соціальні рухи? Які причини їх виникнення та стадії розвитку?
13. Що сприяє виникненню реформаторських рухів?
14. У чому полягають завдання соціології у вивченні соціальних процесів?

Методичні рекомендації

При відповіді на перше питання, необхідно з'ясувати суть соціологічних понять «соціальна взаємодія», «соціальні відносини» та «соціальний контроль». Розглядаючи поняття «соціальна взаємодія», потрібно не лише усвідомити умови та принципи, що лежать в основі різноманітних видів соціальної взаємодії, але й зрозуміти сутність основних прийомів для їх оцінки.

Слід розглянути особливості соціальної взаємодії на макро- та мікрорівнях; звернути увагу на основні наукові теорії соціальної взаємодії; проаналізувати та порівняти форми соціальної взаємодії (кооперація, конкуренція, соціальний конфлікт).

Розкриваючи зміст другого питання, необхідно звернути увагу на місце та роль соціальних норм і санкцій у соціальній взаємодії; показати основні відмінності між нормами права та моральними нормами, проаналізувати санкції, що передбачаються за їх порушення у суспільстві; пояснити, що якщо за порушення соціальних норм в суспільстві не застосовуються санкції, то виникають різноманітні форми девіантної поведінки; визначити поняття та особливості девіантної поведінки, з'ясувати причини девіації, проаналізувати її види та навести приклади.

Аналізуючи зміст третього питання, необхідно визначити особливості соціальних відносин, охарактеризувати їх види та механізм формування; пояснити, чим відрізняються поняття «соціальний зв'язок», «соціальний контакт», «соціальні відносини»; з'ясувати роль соціальних відносин у функціонуванні і розвитку різних видів соціальних структур.

Ознайомлення з першоджерелами («Классы и классовый конфликт в индустриальном обществе» Р. Дарендорфа та «Протестантська етика і дух капіталізму» М. Вебера.) дасть можливість глибше осмислити сутність теми, що вивчається, допоможе розкрити природу не тільки соціальної взаємодії, соціальних відносин, але й соціального конфлікту.

Відповідаючи на четверте питання, слід зупинитися на тому, що соціальні відносини між індивідом і суспільством формуються в умовах соціального контролю. Потрібно пояснити, що соціальний контроль – це засіб саморегуляції соціальної системи, що забезпечує упорядковану взаємодію її елементів шляхом нормативного (в тому числі і правового) регулювання; Окремо акцентувати увагу на основних атрибутах та елементах соціального контролю; з'ясувати їх значення у вирішенні соціальних конфліктів і в удосконаленні соціальних відносин